

Organ för svenskarna i Estland.

Fem vipallbönders besök hos svenske kungen år 1855.

Vihterpalu har i år på ett särskilt sätt stått i intressets brännpunkt för oss estlands-svenskar, alltsedan den svenska konfirmationen i Risti kyrka i våras, som bildade den högtidliga avslutningen på en tre veckors "lära" i Vihterpalu. Vi ha haft skäl att erinra oss den siste svenske konfirmationsläraren i Risti, Johannes Palmcron. Jämte honom är det en annan man av den begåvde Palmcron-släkten, som satt varaktiga spår efter sig i vipall-svenskarnas hävder, nämligen veldsskrivaren (kommunalsekreteraren i Vihterpalu) Johan Palmcron. En dotter till honom är den på annat ställe i denna tidning nämnda fru Lindgren, som bland sina relikter från gångna tider förvarar även brev, uppsatta av fadern. Man beundrar den sirliga, smakfulla stilen på de gulnade dokumenten ännu mer, då man hör, att Palmcron som liten gosse lärt sig skriva hemma på egen hand och i brist på skrivmaterial gjort sina övningar med kol på spiselhällen.

Samme Johan Palmcron var jämte fyra kamrater med om ett äventyr, som sent skall glömmas bland Vihterpalus svenskar.

Det var år 1855. Krimkriget rasade, och engelsmännen blockerade Rysslands sjöfart på Östersjön och Svarta Havet. För den fattiga allmogen i Estland blev en följd av blockaden synnerligen kännbar: saltbristen. Nöden blev

till sist så stor, att fem djärva män från Vihterpalu beslöto att våga försöket att med sin skuta taga sig över till Sverige och skaffa med sig en last salt hem. En av dessa var veldsskrivaren Johan Palmcron. De övriga voro en Riberg, en Tomson, en Palmcron numro två och en man från Maisveby, vars namn råkat i glömska. Som last på väg till Sverige medförde de råg. De lyckades undgå de engelska kaparnas uppmärksamhet och kommo lyckligen ända fram till den förrådiska svenska skärgården. Där råkade de ut för en häftig storm, som drev skutan mot skären och bröt sönder den. Det var vårvinter och kallt. Med knapp nöd räddade sig de fem männen upp på ett kallt stenskar. Inga matvaror hade de lyckats få med sig, endast en fem stops ankare brännvin. Den första dagen gick till ända, utan att något skepp syntes passera, och en svår natt följde. Den andra dagen likaså. Först efter tre dagar siktades på långt håll ett skepp. De skeppsbrutna började signalera med en rock på en åra. Skeppet satte kurs på dem och tog upp dem. En av de fem hade då fått båda fötterna förfrusna.

Skeppet förde dem till Stockholm, där de hos vänliga människor fingo hämta sig från sina vedermödor. Konung Oskar I, som fick höra talas om de skeppsbrutna estlands-svenskarna, lät kalla dem upp

till sig på slottet. Han visade dem omkring i alla sina gemak och föreställde dem för drottningen och änkedrottningen. Ur biblioteket förärade han dem några böcker. De, som Johan Palmcron fick, förvaras ännu hos hans dotter. Det är en evangeliebok från 1700-talet samt ett exemplar av Lindblad: Handbok i svenska historien, tryckt åren 1849 och 1850. Den sistnämnda boken är tydligen en i den "götiska" andan avfattad skildring av nordmännens väldiga bedrifter i forna dagar. Liksom alla Bernadottar musikaliskt intresserad, lät konungen bönderna sjunga för honom sina urgamla sånger och psalmer. Slutligen förklarade han för de utblottade sjömännen, att han skänkte dem en ny skuta och full saltlast på köpet. Vid denna nyhet knäböjde bönderna på golvet och ville omfamna konungens knän. Men denne sade: "För Gud skall man böja knä, men inte för mig".

Någon konungen närstående person hade låtit fråga, om någon av de fem hade en syster, som snart skulle stå brud. Veldsskrivarens syster var den våren trolovad och skulle gifta sig under året. Denne fick då med sig en bibel med guldsnitt att överlämna som brudbibel åt sin syster. Hos fru Einbluth i Vihterpalu finnes denna relik från den märkliga Sverigeresan. Det är en svart bok i kvartformat med väl bibehållet guldsnitt. På titelbladet presenterar den sig som "Illustrerad Folk-Bibel med 532 i texten intryckta Afbildningar och

Prof. Per Wieselgren:

Haapsalu studenterna och Svenskestland.

Det var en stor dag den 13 juni, då för första gången i Eesti en skara studenter, som hela skoltiden undervisats på svenskt språk, fingo lämna sitt läroverk för att gå ut i livet eller ägna sig åt fortsatt utbildning för någon särskild levnadsbana. Den manliga gruppen bland dessa abiturienter synes ju ganska mangrant få krypa i vapenrocken ett år framåt och har då god tid till överläggning och planläggning av senare verksamhet. Men till ungdomen av båda könen skulle undertecknad vilja rikta denna vädjan; om ni inte har någon alldeles obetvinglig lust för ett visst yrke, så välj er levnadsbana så, att den blir till nytta för svenskbygden. Endast däri- genom kommer läroverket i Haapsalu att rätt kunna fylla sin uppgift.

Stålstick." Den är förlagd hos A. Bonnier i Stockholm och tryckt i Leipzig 1850.

På försättsbladet står skrivet: "Åt Lisu Palmcron, när hon gifter sig. Stockholm 18 $\frac{24}{5}$ 55 af A. I. Arwidsson". Tydligen är det den store folkvisekännaren Adolf Ivar Arwidsson, som på detta sätt visat sitt intresse för svenskarna på andra sidan Östersjön.

Nu återstod hemresan. Skulle det lyckas även denna gång, att draga engelsmännen vid näsan? För att skydda skutan för risker från detta håll, gav konungen åt veldsskrivaren ett brev, antagligen innehållande uppgift om att såväl skutan som lasten var en gåva av svenske konungen. Det skulle visa sig, att brevet kom väl till pass. På Östersjön blev skutan seglad i kapp av en engelsman, som tog den på släp. Då mannen visat den engelske kaptanen sitt kungabrev, lät han bogsera dem till Osmussaar och släppte dem där. Kort därefter anlände de lyckligen med den efterlängta- de saltlasten hem till Vihterpalu, där glädjen snart stod högt i tak och berättandet inte hade någon ände.

Sven Danell.

Nu finns det naturligtvis teoretiskt sett ganska mycket att välja på, även om man blott tar hänsyn till det svenska Estlands behov. Det vore givetvis tacknämligt att få en veterinär, fler agronomer, en läkare, en jurist etc., som sattes i stånd att verka inom de svenska områdena. Men så länge det ekonomiska läget är sådant, att befolkningen därstädes ej själv kan tänkas bereda utkomst åt ibland den arbetande personer, så är man dock i regel hänvisad till befattningar, som avlönas av staten eller i vissa fall av Sverige. Bland dessa äro tvivelsutan lärarebefattningarna och prästämbetena viktigare än andra ur den svenskspråkiga kulturens synpunkt. De sistnämnda kunna helt lämnas åt sidan. Behovet av inhemska svenskspråkiga teologer är redan mänskligt att döma tillgodosett för en hel generation framåt. Så mycket viktigare är det däremot, att man sörjer för en blivande om- sättning inom folkskollärarkä- ren. Även där lär det visserligen inte bli några ledigheter i brådrasket, men universitets- och seminariestudier ta också sin rundliga tid. Och det vore ju ödesdigert, om det en gång skulle komma därhän, att vid inträffande vakanser inga svenska studenter med folkskollärarexamen stode att tillgå. Utom dessa många skolor kommer det också för enstaka individer att finnas andra möjlig- heter, sedan de vid högskolan förberett sig för lärarkallet, i synnerhet, om de därvid med- tagit ämnet svenska språket och litteraturen i sin examen. Man kommer t. ex. att i fram- tiden behöva en eller flera så- dana personer inom "Kustbons" redaktion och man kan behöva lärare vid det svenska gym- nasiet. Det nuvarande systemet

att införskriva lärarna från Sverige kan icke betraktas så- som annat än ett provisorium, liksom i de rikssvenska prä- sternas fall. Detta naturligtvis under förutsättning, att veder- börande inhemska kandidater bedrivit tillräckligt grundliga svenska språkstudier för att kunna fylla de fordringar, som måste ställas på en lärarkraft vid ett svenskt gymnasium.

Men även på de allmänna svensk-estniska förbindelser- nas område kunna från Svensk- estland utgångna språkmän få en viktig uppgift att fylla. Redan nu har behovet av svensk undervisning gjort sig gällande på platser i Estland, där föga kompetent folk funnits att till- gå. I städer som Tallinn, Pärnu, Haapsalu och Narva finns det redan eller kommer det snart att finnas behov av kunniga svensklärare med säkra insikter i estniskan. Likaledes kommer man att behöva folk, som icke blott felfritt lärt sig behandla svenska språket utan även trängt ordentligt in i estniskt kulturliv och som därför skulle vara skickade att i form av översättningar göra svenskarna bekanta med det estniska and- liga livets litterära yttringar. Här finns både vetenskap och skönlitteratur att välja på och även den rena journalistiken bör för det politiska intressets skull beaktas. Allt som allt torde de estlandssvenskar, som ordentligt sätta sig in i både Sveriges och Estlands språk och kulturer, ha största förut- sättningar att göra sig gällande i framtiden. Och det blir ock- så utan tvivel de, som mer än andra komma att motivera tillvaron av ett svenskt läro- verk i landet och ha största skäl att oberoende av kön un- der sin fortsatta studietid räk- na med ekonomiskt stöd från intresserade rikssvenska kretsar. Vi hoppas i Tartu få se några sådana i år och kommande år och hälsa dem ett hjärtligt välkommen.

Den näst sista svenska konfirmationen i Risti.

När i år en klass svenska gossar och flickor fingo hålla sin konfirmationshögtid på svenska i Risti kyrka, var det, såsom artikeln i "Kustbon"

framhöll, en stor dag för Kor- kis och Vihterpalus svenskar, i det att 42 år förflutit, sedan förra gången svensk konfirma- tion hölls i deras kyrka. En

konfirmand ur nästföregående svenska klass är fru Mari Lindgren, född Palmcron från Uglass by i Vihterpalu. Hon förvarar omsorgsfullt det minnesblad, hon fick vid detta tillfälle. Bladet har svensk text av följande lydelse: "Mari Palmcron, född 23. Juli 1876, döpt 8 August 1876. Konfirmerad 9. okt. 1894. Om än bergen vika bort och höjderna vackla, så skall min nåd icke vika ifrån dig och mitt fridsförbund icke vackla, säger Herren, din förbarmare: Jes. 54:10. Kreuz 1894 W. Grohmann."

Fru Lindgren berättar, att kyrkoherde Grohmann det året var nykommen i församlingen. Hans företrädare, som hette Mickwitz, var den siste prästen i Risti, som behärskade svenskan. Grohmann lärde sig aldrig riktigt detta språk, och i 1894 års konfirmandklass sköttes därför undervisningen huvudsakligen av en Johannes Palmcron från Korkis, vilken på den

tiden var svensk lärare i Poona folkskola. Palmcron höll svensk skola under åren 1890-98, då skolan brann ned, antänd av en okunnig skolpojke. Vid branden bodde över 20 barn inackorderade i skolan. De blevo alla räddade, men Palmcron, som hade ansvaret för dem, fick en nervchock, som gjorde honom oförmögen att vidare tjänstgöra som lärare. Hans efterträdare blev den nyligen avlidne Lehtmets som genomgått Thoréns seminarium i Passlep.

Den nämnde Palmcron undervisade de tyskbaltiska kyrkoherdarna i Risti Asmuth och Mickwitz i svenska språket. Från 1898 till 1907 var Palmcron klockare i Risti församling och efterträddes av den nuvarande klockaren Dunkel, som till börden är est men även förstår något svenska.

Palmcron avled 1907. Hans änka, fru Amalie Palmcron, lever ännu i Uglass. Så långt om

den siste svenske konfirmandläraren i Risti. Av hans konfirmander år 1894 voro endast två från Vihterpalu, nämligen förutom Mari Palmcron en Tomas Södermann, samt egendomligt nog ingen från Korkis. De övriga, ett tiotal, voro från Pakri (Rågöarna), som på den tiden hörde till Risti socken. Det påföljande året hölls icke någon svensk "lära" mera. Säkertligen trodde ingen, att det någonsin mer skulle komma därhän.

När den svenska konfirmandklassen en oktober söndag år 1894 tågade ut ur Risti kyrka, sjöngs som processionspsalm "Kom, Helge Ande, till mig in!" Fyrtiotvå år senare skulle samma psalm ljuda i samma kyrka, men icke en kulan höstdag, utan i solig, blommande vår, och icke som avslutning utan som en av förväntans stilla jubel genomandad ingångspsalm.

Sven Danell.

Min största upplevelse.

(En av de elva)

VI.

Nästa dag är söndag och dagen till ära få vi ligga ett par timmar längre på morgonen, vilket sannerligen också behöves.

Klockan tio bevistas gudstjänsten i Storkyrkan. Så hinnes ännu med Ridderholmskyrkan före vaktparaden, som naturligtvis skall beses. Efter detta göres en rundtur genom Kungliga Slottets praktfulla salar. Och så blir det middag.

På aftonen beses Nordiska muséet, som innehåller stora vapensamlingar från 30-åriga kriget. Bland annat bevaras där också uppstoppad Gustav Adolfs häst, som han bered då han stupade i slaget vid Lützen. Efter detta bär det av till Skansen. Här finns tillfälle att stifta bekantskap med gammal bondekultur, såsom byggnadsstilar, hemslöjd, klädesdräkter från olika landskap. Kort sagt, här ses mycket av "Lilla Sverige." Vidare beundras kameleerna, studeras björnarna, naras aporna, njutes av musiken och slutligen släckes törsten och hungern.

Så kommer dagens största knalleffekt (åtminstone för oss pojkar). Nämligen fotbollsmatchen Sverige - Schweiz. Det lär bliva en hård match, ty schweizarna ha namn om sig att kunna hantera bollen och icke heller svenskarna lära låta leka med sig (undantagsvis dock på olympiaden i år). Vilken trängsel råder icke vid ingångarna, men att tack vare biljetterna äro förut beställda slippa vi att stå i de långa köerna och vänta på vår tur. Redan härute blir var och en försedd med en jättestor papperstratt. Vi undra vad vi ska göra med tratten. Några kasta den, men strax är en annan liten grabb till hands och räcker en ny. Därinne förstå vi emellertid snart vad man använder dem till och länge dröjer det icke innan vi också heja genom tratten: "Heja, heja, gul och blå, nästa mål vi vänta på!" Och målen läto icke heller vänta på sig. Matchen slutade till allas vår glädje med 5:2 till svenskarnas fördel.

Därmed ha vi redan kommit till måndagen. "Bara två dagar kvar till återresan," suckar redan en och annan. "Vad de ändå ha gått fort, dessa dagar som vi tillbringat här." Det gamla mottot, som mången gång piggat upp oss före en svår skrivning: "Ryck upp dej gosse!" förfelar icke heller nu sin verkan, och snart grubblar ingen mera över att vi snart skall lämna Sverige. Därför muntert i bussen och till Drottningholm! Först beses Kina slott, som är byggt fullständigt i kinesisk stil och som har en rolig, eller rättare sagt hemlighetsfull sal, som återger även den svagaste viskning från den ena väggen till den andra men som icke höres av en person som befinner sig i mitten av salen. Ganska finurligt för att vara byggt i slutet av 1700-talet! När man är på Drottningholm får man icke glömma att besöka Gustav III:s teater med de vapenpnydda stolarna och den vackra scenen med de ännu väl bibehållna kulisserna.

På kvällen har John igen en svår stund. Nu gäller det icke mindre än middagen som Stockholms stad bjöd oss.

Från Rikholdi.

Dubbel olyckshändelse i Höbring-Joans gård. Under två unghästars ystra lek störtade plötsligt den äldre, en hingst, till marken och förmådde ej mera resa sig. Under försök att bispringa den skadade hästen råkade gårdsägaren, And. Pelmas, komma med benen under denne, som gjorde ett försök att resa på sig, varvid Pelmas fick sitt vänstra ben avbrutet ovanför vristen. Han transporterades omedelbart till sjukhus. Tillkallad veterinär befodrade att hästen skulle skjutas.

*

Söndagen den 16 aug. företogo ett 30-tal ungdomar från Rikholdi en utflykt med bil till badorten Pärnu, där för närvarande en tre veckors marknad hålles. Badorten besågs och badstranden avprovades.

*

Skolföreståndare Joh. Dans från Osmussaar (Odensholm) har av skolstyrelsen utnämnts till lärare vid Norrby folkskola, Vormsö.

Och där står den stackars Johnny och vet icke vilken slips han skall bära vid detta tillfälle. Men detta hinder är snart undanröjt och så sitta vi på Strand Hotel vid ett rikt dukat bord tillsammans med representanter för Stockholms stads styrelse och byrådirektör Källström.

Det är en högtidlig stund för oss estlandssvenska ungdomar att sitta på Stockholms finaste hotell och bli uppvaktade av vitklädda kypare och mången tänker väl: "Är vi verkligen värda det storartade mottagandet, som överallt kommer oss till del?"

Glada till sinnes tåga vi senare till alla stockholmares omtyckta nöjesfält, Gröna Lund. Här liksom överallt är allting gratis för oss och vi behöva bara flytta från den ena platsen till den andra och redan väntar oss en ny trevlig överraskning. Här provas berg- och dalbanorna, skyskrapan, blå rummet, radiobilarna och vad det nu allt heter. (Forts.)

Kyrkoherde G. G. Klingner död.

Onsdagen den 12 augusti avled kyrkoherden i Masthuggets församling i Göteborg Carl Gottfrid Klingner i en ålder av 64 år. Dödsorsaken var hjärnblödning.

Kyrkoherde Klingner var född i ett fattigt bondehem i Västergötland och hade länge gått efter plogen, innan han till slut fick följa sitt hjärtas önskan att studera till präst. Hans prästerliga gärning har till större delen utförts inom den stadsdel av Göteborgs stad, som kallas Masthugget. Dessa kvarter voro förr illa beryktade, och den unge pastorns jättelika kroppskrafter lära mer än en gång ha fått tagas i anspråk för att göra slut på krogslagsmål eller för att skapa nödig stillhet vid gudstjänsten. Det anses till stor del vara K.:s förtjänst, att Masthuggets rykte i våra dagar är ett annat och bättre. Under de 32 år han verkat därstädes, har hans arbete burit frukt till välsignelse på ett mindre vanligt sätt. Mest berodde väl detta på hans goda och givmilda hjärta. I denne jättes kropp bodde en from barnsjäl.

Den avlidne var ivrigt verksam i den allsvenska rörelsen och må kunna kallas utlandssvenskarnas präst par préférence. Den svenska församlingen i Nürnberg i Tyskland valde honom till sin pastor med uppdrag att en gång varje år besöka församlingen, och svensk-amerikanarnas teologiska högskola Upsala College utnämnde honom till sin hedersdoktor. Sedan han sommaren 1931 gjorde en predikoresa genom de svenska församlingarna i Estland, är hans namn för vårt folk förbundet med dyrbara minnen. Han var en kristnad vikingagestalt. Estlands svenska vikingaättlingar stå sörjande vid hans bår.

Från svenskbygden.

Söndagen den 9 aug. d. å. firade Birkasvännerna sin sedvanliga sommarfest, som gynnades av härligt högsommareväder. Ungdomar från så gott som alla svenskorter hade mött

Utgivare:

Svenska Odlingens Vänner

Redaktion:

M. Westerblom, ansvarig red.
A. Stahl.
A. Aspelin.

Lokalredaktörer:

Vormsi, T. Gärdström.
Noarootsi, V. Pöhl.
Höbring, A. Vesterberg.
Roslep, A. Bergman.

Rüütli 3, Tallinn. Tel. 470-08

Prenumerationspris:

Inrikes	Utlandet
1 år Ekr 2:—	1 år Ekr. 4:—
1/2 " " 1:—	1/2 " " 2:—

upp. Bland utländska gäster må nämnas Birkas förste rektor, Kaleb Andersson med fru. Efter avsjungandet av "Var välkommen en var" hälsades festpubliken av Birkasvännernas ordförande, folkskoll. Aug. Bergman, som i ett stämmingsfullt anförande gav uttryck åt tankar och känslor, som i närvarande tid bör besjåla varje sann Birkasvän. Efter hälsningstalet bestogs talarestolen av f. d. rektor K. Andreson, som i ett spirituellt anförande berättade om sina första intryck från vårt land och Birkas anno 1920. En liten, för tillfället bildad manskör föredrog ett par sånger och rektor Byström redogjorde i ett sakligt och insiktsfullt föredrag för folkhögskoletankens realiserande i de nordiska länderna. Manskören föredrog ytterligare en sång varefter kaffebordet anfölls och av bul-lar och kaffe fanns snart ej ett spår.

Efter pausen uppfördes en sketsch, som mottogs med stort bifall och ljudeliga skrattsalvor. Ett folkdanslag under lärarinnan frk. H. Lavings ledning uppförde till slut två vackra folkdanser och sedan vidtogo ringlekarna. Hela programmet sköttes denna gång av Rikholdi ungdomar.

Anmärkas bör, att icke flera av de första årsklasserna mött upp för att hälsa på sin rektor. Hålla Birkasvännerna männe på att slöa till? Märk väl, att vi ej ha plats för slöa ungdomar!